
KOSOVA – KOSOVO

BEČ CUFAJ

Vi ste pisac i novinar, nedavno ste u Nemačkoj objavili knjigu o događajima na Kosovu u poslednjih nekoliko godina. Recite nam nešto više o ovoj knjizi?

Knjiga je objavljena u martu ove godine. Kao autor, ne mogu ništa posebno da kažem o njoj. Možda bi bilo interesantno za vaše čitaoce kako je knjiga uopšte objavljena. Za vreme prošlogodišnjeg rata na Kosovu nemačke novine otvorile su svoje strane zapadnim intelektualcima da odgovore na pitanje da li je taj rat koji NATO vodi protiv Srbije pravedan. O tome su pisali intelektualci iz nekoliko zemalja. Razume se, najviše je bilo književnika. Moram da kažem da su u zapadnim novinama strane posvećene kulturi uvek otvorene za autore koji bi žele da iznesu svoje mišljenje u vezi sa političkim ili bilo kojim drugim važnim temama, koje su u datom trenutku aktuelne. I, razume se, kosovski rat je tada bio najaktuelnija tema. I to ne samo zato što se rat dogodio još jednom na Balkanu, već i zato što je taj rat prema mišljenju velikog broja intelektualaca bio poslednji čin jedne krvave evropske drame. Zato je i većina njih bila ZA upotrebu bombi protiv Srbije, ali bilo je i glasova koji su bili PROTIV. Recimo, protiv je bio jedan Djerđ Konrad, čuven i kao vrstan pisac i kao bivši disident, a ujedno i predsednik Akademije umetnosti u Berlinu. Posle jednog Konradovog eseja u *Frankfurter Allgemeine Zeitungu* rasprava je u ovim novinama dostigla kulminaciju, pa je tekstove objavilo i nekoliko vrsnih pisaca i poznavalaca naših prilika i neprilika: od Markesa, Vanga Veja, Ljose, Čarlsa Simića, Šejmusa Hinija, Mihnjika, Suzane Zontag, pa do autora sa Balkana. U to vreme sam već živio u Nemačkoj i radio kao dopisnik za mnoge novine sa Kosova. Imao sam stan, kompjuter i televizor. Znači, bio sam u mnogo boljoj poziciji nego većina mojih kosovskih kolega koji su ili bili proterani u Makedoniju ili su se skrivali na raznim mestima kako bi spasili glavu od srpskih snaga. Iako sam ranije, tek u nekoliko navrata, pisao za nemačke novine, za vreme rata sam prosto morao

da učinim nešto konkretno. Ne zbog vlastitog patriotizma, ili ne znam čega, već s jednostavnom namerom da pokušam da sa gledišta čoveka koji dolazi iz te sredine objasnim zapadnim kolegama i čitaocima šta jedan kosovski Albanac misli o svemu tome. Tako je počelo moje intenzivno javljanje i saradnja sa nemačkim novinama, posebno sa FAZ-om.

Dok sam to radio javilo mi se nekoliko nemačkih izdavačkih kuća. U početku nisam bio siguran da li želim da od tekstova koje sam objavio napravim i knjigu. Na kraju sam ipak odlučio da to učinim. Sa izdavačem sam se dogovorio da poslednji deo knjige napišem posle šest-sedam meseci boravka na Kosova. Ovaj je deo u knjizi nazvan „Povratak”.

Znači knjiga, grubo rečeno, ima dva dela: prvi se odnosi na ratno vreme, a drugi na vreme posle rata. Ne bih mogao ništa više da kažem o knjizi. Ona je imala dobar prijem u nemačkoj, austrijskoj i švajcarskoj javnosti. O tome govori veliki broj recenzija i promocija. Za mene lično, knjiga je tek odlomak mog života. Ona mi je, pre svega, pomogla da se, direktnim angažovanjem, smirim. Rad mi je pomogao da vladam emocijama, da se nosim sa raznim pitanjama koja su, bogu hvala, sada prošlost. Ona su samo za nas (mada ne volim reći kao što su „nas” ili „mi”!) bila tako blizu, tako direktna.

Da li će se jednoj ili drugoj „strani” knjiga dopasti, to ne znam. Knjiga nije u celini objavljena na albanskom, ali pojedini delovi, kao tekstovi u listu *Koha ditore*, jesu. Godinama živim u Nemačkoj i pokušavam da sve posmatram sa distance koju uspostavlja udaljenost. Sa te distance, kao autor, moram da bu-

dem blizak i sa nemačkim čitaocima, kao i sa čitaocima sa Kosova. Za srpskog čitaoca ne znam, jer do sada kod vas ništa nisam ni objavio. Naravno da su reakcije različite. Najbitnije je to da je reakcija bilo. Ne može se, a i ne bi trebalo, očekivati da će te svako voleti ili misliti kao ti. Ružno je i opasno kada svi misle isto. Svi znamo tu priču...

Kojim se čitaocima obraćate u svojoj knjizi i na kakav bi odjek u Srbiji, prema vašem mišljenju, mogao naići njen prevod na srpski?

Što se ciljne čitalačke grupe tiče, zaista ne znam. Dok pišem, naravno da mislim i na čitaoca, ali ne kako bih mu se udvarao (čitaoci takvo pismo uvek prepoznaju!), već kako bih bio što jasniji. To se posebno odnosi na slučaj kada za nemačkog čitaoca pišem esej, na primer, o situaciji na Kosova. U tom slučaju, obavezno moram da budem jasan. Na primer, uvek moram da pored imena Dobrice Ćosića napišeš da je on književnik koji je sebe proglasio, nametnuo, duhovnim vođom srpske inteligencije, i tako dalje. Znači taj Ćosić, koji je za sve balkanske intelektualce, pa i narode, pojam negativnog angažovanja u stvaranju određene ideologije, za nemačkog čitaoca ne znači mnogo. Ova neophodna objašnjenja u tekstovima primorala su me da se jasno izražavam. A, kao što znate, kod nas jasnoća jeste veliki problem...

Da li bi knjiga nešto značila srpskom čitaocu? Ne znam. Znam da se svaki autor raduje svakom izdanju svoje knjige. Najpre na maternjem, a onda i na drugim jezicima. Pojedini autori to ne skrivaju, a neki pak to pokušavaju da sakriju, uglavnom neuspešno. Bez predrasuda i pokušaja da uspostavljam paralele

sa odnosima koji postoje između Židova i Nemaca, navešću kao primer priču o jevrejskom pesniku Paulu Celanu. On je mrzeo sebe što je posle Drugog svetskog rata morao da napiše svoje božanstvene pesme na, kako se izrazio, "jeziku ubica", dakle – nemačkom jeziku. Razume se, on je to uradio jer nije imao drugi jezik. Naša situacija je bolja. Jezik imamo i mi Albanci na Kosova i vi u Srbiji. Tako da sve što se eventualno prevodi i objavljuje u oba smera vidim kao pozitivan korak. Pogotovu danas, kada je očigledno nastala nova situacija, i kada se ne mora objavljivati zbog etničkog pariteta ili iz nekih drugih neprofesionalnih razloga. Delo jednog autora se može i mora objaviti na Kosovu ili u Srbiji kada se oceni da bi napisano vredelo objaviti, da će imati „prođu” kod čitalaca.

47 *Kako Kosovo vidite u budućnosti? Koji su osnovni orijentiri u kretanjima albanskog društva na Kosovu?*

Nije lako bilo šta početi iz ruševina, a situacija u kojoj se posle rata našlo albansko društvo na Kosova upravo je takva – ruševina. Kada pominjem ruševine ne mislim samo na materijalnu štetu, ne mislim isključivo na štetu izazvanu ratom. Trebalo bi podsetiti da za ljude sa Kosova rat nije trajao 78 dana, koliko je NATO bombardovao srpske snage, ili godinu dana, koliko je UČK pokušavala da ratuje protiv nadmoćnijih snaga. Ne, rat na Kosova je trajao deset godina. To u isto vreme znači i deset godina sistematske represije koja je imala samo jedan cilj – da se kosovsko društvo potpuno razbije, i to u svim dimenzijama života, počev od administracije pa do obrazovnog sistema. Nažalost, takvim represijama je puno i postignuto, ali neke oblasti su ipak preživle. Imam posebno u vidu pa-

ralelni sistem obrazovanja, politički pluralizam i publicistiku. Vidite, ja bih satima mogao da pričam o tome šta nam je sve Srbija uradila za poslednjih deset godina. Mogao bih vam reći koliko je Albanaca ubijeno ili nestalo, koliko institucija je srušeno sa zemljom i sve tako redom. Većina kosovskih intelektualaca ne može ni danas da se oslobodi te prošlosti. Znači, iako sada nema Srbije na Kosova, što jeste sasvim dobro, naši intelektualci pokušavaju da krivce i za današnje neuspehe na Kosova pronađu u Srbiji. Što nije sasvim tačno. Jer, Srbije danas nema na Kosova. Možda ove ljude treba razumeti. Ja sam mlad i nisam doživeo da me (srpski) kolega pljuje i izbacuje usred dana na ulicu. Ljudi jednostavno ne mogu da se oslobode tih trauma kroz koje su prolazili tokom deset godina. Dakle, prošlost je kriva, budućnost, posle promena u Srbiji, takođe može biti opasna, pa se zato malo razmišlja o sadašnjosti u koju bi, zapravo, trebalo investirati. Trebalo bi jednom i zauvek konstituisati čvrste institucije, koje bi bile otvorene ne samo za stanovnike Kosova, nego i za naše susede, uključujući tu i Srbiju, u odnosu sa kojom, naravno, postoje posebne teškoće. Razlog za to je činjenica da većina intelektualaca i političara u Srbiji neće, a možda i ne mogu za sada, da menjaju svoje stavove i shvatanja o Kosova. Pod ovim podrazumevam preovlađujući kolonijalistički duh koji podrazumeva da se Kosova mora vladati iz Beograda.

Da li najnoviji događaji na političkoj sceni Srbije mogu bitno uticati na blisku budućnost albansko srpskih odnosa na Kosovu?

Naravno da mogu. Ja bih čak rekao – moraju! Posle promena koje su se dogodile u Srbiji

mного se pričalo o tome kako je Slobodan Milošević bio „najbolji prijatelj“ Albanaca, "albanske stvari", ili nacionalizma. Zatim, kako sa promenama u Srbiji za kosovske Albance pitanje nezavisnosti postaje samo neostvariv san. Naravno da ni sami Albanci, susedne države, pa i zapadne države, nisu očekivali da će se Milošević tako lako predati. Ipak, srpskoj javnosti mora da bude jasno da Albanci sa Kosova, mislim na one koji razmišljaju hladne glave i bez emocija, nisu videli Miloševićev pad kao štetu nanetu "albanskoj stvari". Miloševićev pad je veoma pozitivan korak ka jednoj boljoj budućnosti za sve nas dole. Kada kažem sve nas, onda mislim i na Srbe i na Albance, jer mi ipak živimo jedni pored drugih i nemamo gde pobeći odatle. Konačno, Miloševićevim padom zatvorio se jedan krvavi krug čije je zaokruživanje trajalo deset godina. Žrtve ratova u tom krugu nisu bili samo susedi srpskog naroda već i sam srpski narod. No, sa Miloševićevim padom otvara se i mnogo pitanja. Jedno od njih je i to da li je Milošević sam harao po Vukavaru? On možda i jeste naredio da se dogodi Srebrenica, ali nije sam tamo otišao i ubio sedam hiljada nedužnih civila! On je, možda, naredio da se Kosova „očisti“ , ili da se civili ubijaju, ali to su zapravo počinili ljudi koji su, u ovom slučaju, Srbi. U Srbiji se, najverovatnije, često kaže kako su to uradili Miloševićev režim, njegovi ljudi, ili njegove bande! Ali, na koji način možete da ubedite obične smrtnike – Albance, muslimane ili Hrvate – da to nisu bili Srbi, nego Miloševićeve bande?! Znači, za ove žrtve to su bile *srpske* bande. I, konačno, da li je za vas kao društvo (srpsko), bitno da objasnite susednim narodima zašto se sve to moralo dogoditi? To su pitanja ko-

ja su se kod nas, vaših suseda, otvorila Miloševićevim padom. Iz tog proizlaze teškoće. Jer, većina tih bandi su bili obični Srbi koji su po Kosovu harali ne samo za vreme rata nego i za vreme represija. Ti ljudi i danas žive u Srbiji. Bez griže savesti i bez ikakve opasnosti da će se ikome od ovih "hrabrih srpskih junaka" nešto dogoditi! Vi (kada kažem „vi“ mislim na srpsku inteligenciju i vodeće snage u društvu) možete sada reći da je sve to gotovo, prošlo, te da nikome nije potrebna priča o celoj ovoj stvari. Jer, tobože, to su rane iz prošlosti. A ja bih rekao da je srpskom društvu potrebna baš takva diskusija. Ne zato što bi to bio moralni čin, nego zato što bi vas to oslobodilo rizika da se u budućnosti taj duh povampiri. Za vaše susede, Albance ili Muslimane, bio bi to dokaz da postoje veće mogućnosti za razgovor i o drugim stvarima. Navešću kao primer Nemačku i Francusku. Ne treba podsećati kroz kakve bolove su prošla ta dva naroda kako bi se suočili sa vlastitom teškom prošlošću. U Nemačkoj se i danas deca uče tome šta su Hitlerove bande radile. U Francuskoj, pak, i danas traju diskusije o francuskim zločinima protiv naroda u Alžiru, na primer. Ovakvim stavom ne želim da delim lekcije o tome šta ko treba da uradi. Isto tako, ne želim da pričam o kolektivnoj krivici. To su pitanja koja uvek mogu biti otvorena. Najbitnije je, za sada, pričati o tome. Ja nisam simpatizer pojma „kolektivne krivice“, više me interesuje problem „ćutanja“. Dakle, zašto je srpska javnost ćutala dok su se događali Vukovar, Srebrenica ili aparthejd i masakri na Kosova? Da li je to značilo odobravanje ili nešto drugo? Sve u svemu, mislim da je Miloševićev pad prvi korak da se sa ta bolna pitanja otvore.

48

Koji politički potez srpske strane, ili današnjih srpskih vlasti, može pokrenuti otvoren dijalog između srpske i albanske strane, odnosno konačno napuštanje „rovovskih” pozicija?

Po mom mišljenju DOS je pokret sa različitim aspiracijama. Član DOS-a je, na primer, gradonačelnik Beograda koji građane pozdravlja sa "Pomoz' Bog, Srbi!", a tako i lider koji nikada u svom životu ne bi mogao da upotrebi taj tipično srpski pozdrav. Treba li podsećati da se građani drugih nacionalnosti ježe na takav pozdrav? Šta uopšte znači to "Pomoz' Bog, Srbi"? Kako tumačiti gest kojim jedan gradonačelnik pozdravlja samo Srbe svoga grada? Da li to znači da je on gradonačelnik samo Srba? Šta da rade građani drugih nacionalnosti koji žive u glavnom gradu države? Uzeo sam ovaj primer samo da bih naglasio razlike u pokretu koji se zove DOS. Mislim da je DOS napravio istorijski korak u rušenju Miloševića. Ali, to još ne znači da je i sistem srušen. Šefovi armije ili DB-a su isti ljudi koji su radili sa četnicima, SPS-om i JUL-om. DOS je u koaliciji sa jednom (crnogorskom) partijom koja je do juče bila Miloševićev satelit. Iako sumnjam, hajde da se nadamo kako će DOS zaista postići to da se jednom zauvek otarasi jednog režima koji je i za samo srpsko društvo značio zlo i bedu. Da se vratim vašem pitanju. Ja ne znam šta DOS, koji sada zauzima pozicije vlasti u Srbiji, treba da uradi da se napuste "rovovske" pozicije. No, sklon sam mišljenju da bi trebalo malo sačekati, i za to, čini mi se, postoje mnogi razlozi. Najpre, javnost u Srbiji se vara ako misli da će biti večite ljubavi između Evrope i Beograda. Postala je praksa da Evropa i Zapad svaku promenu u bivšoj Jugoslaviji dočekaju sa oduševljenjem. Onda, odmah potom, dođe i razočar-

ranje. To se desilo sa Hrvatskom, Bosnom, pa i sa Kosova. To će se desiti (ili je već počelo da se događa) i sa Srbijom. Recimo, činjenica da je Srbija vraćena u svetske institucije jeste bila ohrabrujuća, ali pojavljivanje Miloševića u javnosti (kao da se ništa nije dogodilo!) u zapadnom javnom mnjenju izazvalo je razočaranje. Tu su i teškoće u saradnji sa Hagom. Pa zatim pitanje albanskih zatvorenika, taktiziranje Vojislava Koštunice kada priča o tome da su svi narodi na Balkanu i ubijali i trpeli gubitke. To i jeste istina, ali sumnjiv mi je način na koji on ulepšava stvarnost, jer, to je demagogija, najlakši način da se zaobiđu činjenice. Ili, recimo, njegovo pismo Ibrahimu Rugovi, upućeno u veoma nepovoljnom trenutku, kada je na Kosova bilo nekoliko incidenata, i u kom se traži da se započne dijalog o Kosovu. Sve mi to izgleda upakovano u devizu „zavadi pa vladaj”: kao da se želi da se Albanci sada svađaju oko toga ko je kompetentan da pregovara sa Beogradom. Sve te priče ne daju dovoljno ohrabrujuće znakke o tome da je situacija postala jasna i da bi trebalo optimistički razmišljati. U prilog ovome podsetiću na još jednu činjenicu. U vreme kada Koštunica piše pismo Rugovi i poziva ga na pregovore njegov ministar inostranih poslova i lider Građanskog saveza Goran Svilanović izjavljuje kako pitanje statusa Kosova mora da sačeka! Dakle, šta misliti o svemu tome? Verovatno je veoma bitno sve ono što će se u Srbiji u neposrednoj budućnosti dogoditi, da li će u Srbiji pobediti duh građanske demokratije, što jeste najprihvatljivije za susede, a verujem i za same Srbe, ili će, pak, pobediti srpska demokratija tipa "Pomoz' Bog, Srbi!", koja je nacionalistički obojena. Konačno, mislim da Alban-

ci neće biti spremni za pregovore sa Beogradom sve dok ne budu imali stabilne institucije sistema, počev od parlamenta, predsednika vlade... Kao što je poznato, Kosova je sve to imalo, pa mu zato sve to treba i vratiti! Takođe, i samoj Srbiji su potrebne takve institucije, ali očišćene od Miloševićevih ostataka.

Otkuda, prema vašem mišljenju, netrpeljivost između Srba i Albanaca na Kosovu?

Ne bavim se istorijom i ne znam šta su uzroci međunacionalne netrpeljivosti. Ali, kako biste se osećali kada bi vas policajac (albanski) u Beogradu zaustavio na ulici, tražio vašu ličnu kartu, te vas na kraju odveo u policijsku stanicu, ili prebio, ili ubio tu na ulici? A sve to – zašto? Samo zato što ste Srpkinja, pa kao takva i potencijalni neprijatelj države! Možete li da poverujete da je ovakav način "komuniciranja" sa državnim aparatom postojao decenijama na Kosovu. I u albanskom društvu na Kosovu postoji šablon Srbina kao lošeg čoveka, pa samim tim i neprijatelja. Šablon čoveka koji jedino što zna jeste da premlati i ubije. Sa takvim teškoćama se sada susreću Albanci, jer im je teško da shvate da su i Srbi normalni ljudi sa kojima se može i mora i pričati, živeti. Zato sam ja sklon ideji da svako od nas mora da raščisti sa sopstvenim predrasudama, kako bismo mogli normalno da komuniciramo. Srbi moraju znati da su Albanci normalni ljudi, sposobni ne samo za rađanje dece, nego i za dijalog, a Albanci, pak, moraju znati da su Srbi normalni ljudi sa kojima se može sedeti bez osećaja da im nad glavom visi pendrek ili kalašnjikov. Do toga jednostavno mora da dođe. Uz velike teškoće, naravno, ali drugog puta nema. Za to je po-

trebno samo malo više volje i da svako uradi svoj "domaći zadatak". Da se svako izbori sa sopstvenim predrasudama.

Izgleda da se kosovski intelektualci danas ne zalažu previše za nešto što bismo mogli nazvati multietničkim Kosovom. Smatra se i da treba imati razumevanja za revanšizam kosovskih Albanaca prema kosovskim Srbima?

Nije tačno da se kosovski intelektualci ne zalažu da Kosova bude multietničko. Naprotiv. Kosovski intelektualci su počeli raspravu o albanskom revanšizmu i strašnim zločinima protiv srpkog naroda na Kosova, odmah posle ulaska NATO-a. I to na način na koji se to u Beogradu nije dogodio za poslednjih deset godina! Mogu za primer navesti članak Vetona Suroija o "albanskom fašizmu". Moglo bi se reći kako je to bio jedini momenat suprostavljanja revanšizmu. Ali ni to nije istina. Diskusija, a samim tim i protivljenje, traje do danas. Kosovski Albanci su svesni da su oni uticali na to da se stvore srpske enklave koje danas postoje na Kosovu, a pre rata ih nije bilo. Sasvim je razumljivo što su se Srbi povukli u enklave, jer nije bilo drugog načina da prežive. No, taj način života neće nikome doneti dobro. Srbi moraju da se vrate svojim kućama. Kako oni u enklavama, tako i srpske izbeglice sa Kosova koji se nalaze u Srbiji. Za mene lično, Srbi sa Kosova su najbolnija dimenzija albansko-srpskog konflikta. Oni su taoci. Sa jedne strane taoci Beograda, koji želi po svaku cenu da im nametne svoju volju, a sa druge taoci Albanaca koji u svakom kosovskom Srbinu vide policajca ili vojnika spremnog da ubije. U isto vreme, kako objasniti da je 90 odsto kosovskih Srba na poslednjim izborima svoj glas dalo Miloševiću? Sve dok Beograd – politi-

50

čari i elita – ne objasne Srbima sa Kosova da moraju da pokušaju da sa Albancima zajedno žive i zajednički grade budućnost, odnosno sve dok se u Srbiji ne dogodi srpski Mesić (onaj koji je Hercegovcima rekao da moraju da sagrade zajedničku Bosnu sa Muslimanima i Srbima), biće teškoća u izgradnji multietničke zajednice. U međuvremenu, za Albance nema i neće biti većeg prioriteta nego što je povratak srpskih izbeglica na Kosovo. U protivnom nećemo nikada moći da izađemo iz kruga uzajamnog nasilja i proterivanja. I na kraju, možda bi trebalo da naglasim kako sam zastrašen činjenicom da su tezu Dobrice Ćosića o podeli Kosova posle promena u Srbiji podržali i srpski inтелеktualci koji važe za lidere građanske demokratije, poput Stojana Cerovića ili Vesne Pešić! Šta to znači? To za mene znači da su i srpski liberali protivljenjem Miloševićevom režimu zapravo više radili na sopstvenoj afirmaciji nego na afirmaciji građanske svesti. I to je jedan od dokaza da su Srbi sa Kosova uvek bili samo moneta za potkusurivanje Beogradu. Hoću da kažem da Beograd nije imao toliko problema sa Albancima (njih se čovek lako reši!), koliko sa kosovskim Srbima. Njima je bila namenjena uloga prođzene ruke režima. Sve dok se to ne promeni, neće biti nikakvih pozitivnih promena. Kosovski Srbi moraju uzeti sopstvenu sudbinu u svoje ruke. Ujedno, ne mislim ni da Beograd ne treba da učestvuje u mogućim pregovorima o statusu Kosova, jer tako nešto nije ni moguće. Ali, u trenutku kada Beograd kaže Srbima sa Kosova da moraju poštovati volju kosovskog naroda i raditi sa njima, a da će im sva vrata matice ostati otvorena, onda će doći do prvog pozitivnog koraka u albansko-srpskim odnosima.

Po tvom mišljenju, dakle, Srbi i Albanci mogu da žive zajedno na Kosovu?

Mislim da mogu. Ali za to moraju da se stvore uslovi. Ne mislim da je uslov izvinjenje nekoga od lidera. Kada se srpski komšija bude izvinio albanskom komšiji, ili obrnuto, onda se tek može govoriti i normalnom zajedničkom životu. Ono što mene zaprepašćuje jeste činjenica da Albanci i Srbi rade zajedno kada su trgovina ili šverc u pitanju: znači promet prostitutki, cigareta, mobilnih telefona i ostalih stvari je moguće. Zašto se slična saradnja ne može ostvariti i u institucijama sistema? Verujem da je prvi mogući korak albansko-srpskog suživota – ekonomija i trgovina. Opet, preduslov čak i za to je, ono što sam već naveo, da srpski narod na Kosovu mora prestati da na sebe gleda kao na egzekutora naređenja iz Beograda. Prvi korak za uspostavljanje saradnje morao bi biti uzajamno poštovanje i jednostavno verovanje. Onda će interesi, putem trgovine i ekonomije, uraditi svoje. Ne smemo zaboraviti u kom vremenu živimo: to je vreme globalizacije i hiperkapitalizma, koji ne poznaju granice i nacionalnosti.

Da li ste ikada sarađivali sa nekim iz Beograda?

Ne, nisam sarađivao sa Beogradom. Ja sam studirao u vremenu kada veći deo srpskog naroda uopšte nije želeo da zna da tamo negde postoji mladi Albanac. Ili, ako i je i znao da postoji, onda je bio sklon da misli da ga treba proterati u Albaniju! Ovde, u Nemačkoj, imao sam srpske kolege sa kojima sam se rastao jer se nismo složili u vezi sa pitanjem ZA i PROTIV angažovanja NATO-a na Balkanu. U isto vreme,

dobio sam neke nove prijatelje baš za vreme tog rata. To su ljudi koje nije preterano interesovala globalna priča, već ih je zanimala sudbina običnog čoveka, pojedinačne sreće ili nesreće, stradanje ljudskog bića u ratu.

Sa tvog stanovišta, kako izgleda položaj albanske kulture u prethodnoj Jugoslaviji?

To morate pitati moje starije kolege. Moj je utisak da su albanski intelektualci više profitirali od kulturne razmene sa Beogradom, Zagrebom, Sarajevom, Ljubljanom ili Skopljem. Takođe, moj utisak je da je većina srpskih kolega ignorisala albanske pisce, čak i ono malo njih što su prevedeni na srpski. Kosovski autori uglavnom su objavljivani zbog etničke zastupljenosti, ravnopravnog učinka u staroj Jugoslaviji. Sa druge strane, srpska kultura i pisci imali su više prostora na Kosova, jer je to bila neka vrsta intelektualne hrane. No, poslednjih deset godina sve je to srušeno. Jedan mladi albanski intelektualac ne pokazuje više interes za kulturni život Srbije. On sebe vidi kao deo Evrope, a ionako mu je puno lakše da čita na engleskom ili nemačkom nego na srpskom. Mlade generacije Albanaca nisu učile srpski jezik deset godina unazad i neće ga više ni učiti. To znači da više nemaju dodira ni sa srpskim jezikom niti sa kulturom. To jeste činjenica i još jedan razlog više da budemo otvoreniji i da prepoznamo novu realnost. I to što pre to bolje.

52

Beqë Cufaj rođen je 1970. godine u Dečanima. Poslednjih pet godina živi u Nemačkoj. Pisac je i novinar prištinske *Koha ditore*. Piše i za *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Na Kosovu je objavio knjigu pesama i knjigu priča. Ove godine mu je objavljena knjiga eseja *Kosova* kod izdavačke kuće "Paul Zsolnay". Za tu knjigu je u Austriji dobio nagradu "Bruno Kreisky".